

סוגיה ד: חיוב נשים בקריאת מגילה

*

רקע

בסוגייתנו נאמר שנשים חייבות בקריאת מגילה, בתוספתא כתוב שנשים פטורות, נחלקו הראשונים כיצד ליישב את הסתירה בין שני המקורות.

מקורות

א. ד. "ואריב"ל נשים חייבות... נגזור משום דרבה קמ"ל"
תוספתא פ"ב ה"ד

ב. הלכות גדולות סי' יט, "הכל חייבין בקריאת מגילה... ואחד העבדים ואחד הקטנים"
תוס' ד"ה נשים, שאף
רי"ף ב: באלפס, "א"ר יהושע בן לוי נשים... באותו הנס"
ר"ן ד"ה נשים

ריטב"א ד"ה שאף הן היו באותו הנס

רמב"ם הל' מגילה פ"א ה"א

ג. שו"ע סי' תרפט סע' א-ג ומשנה ברורה [בעיקר: ס"ק ז-ח]

ספר הלכות גדולות סימן יט - הלכות מגילה

הכל חייבין בקריאת מגילה כהנים לויים וישראלים גרי' ועבדים משוחררין חללין ממזרין נתינין סריס אדם סריס חמה פצוע דכא כרות שפכה כולן חייבין, ומוציאין את הרבים ידי חובתן, אנדרוגינוס מוציא את מינו ואינו מוציא את שאינו מינו, טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו, מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא שאינו מינו. נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת מגילה אלא שחייבין במשמע, למה, שהכל היו בספק להשמיד להרוג ולאבד והואיל והכל היו [עמוד רלן] בספיקא הכל חייבין במשמע. (ירושלמי פ"ב) רבי יהושע בן לוי מכניס אל כל אנשי ביתו וקורא לפניהם מגילת אסתר. רבי יונה אבוא דרבי מונא היה מתכוין לקרות אותה לפני הנשים שבביתו, שהכל היו בספק, והכל חייבין במשמע, אחד הנשים ואחד העבדים ואחד הקטנים.

חידושי הריטב"א מסכת מגילה דף ד עמוד א

שאף הן היו באותו הנס, האי לישנא גופיה אתמר לחיובינהו בחנוכה (שבת כ"ג א') ובד' כוסות (פסחים ק"ח ב'), ובכולהו פירש"י ז"ל שהנס נעשה על ידן, שנס פורים ע"י אסתר ונס חנוכה ע"י יהודית ונס מצרים בשכר נשים צדקניות שבדור כדאיתא בהגדה, ולהאי פירושא קשה לישנא דשאף הן, דכיון דאינהו עיקר הכי עביד להו טפלה, הוה ליה למימר שהן היו עיקר הנס, ובירושלמי (פ"ב ה"ה) פ' ריב"ל מיכנס בנוי ובני ביתה וקרי לה קמיהון שאף הן היו באותו הנס להשמיד להרוג ולאבד טף ונשים ביום אחד, והן היו ג"כ בצרתן ובשעבוד מצרים.

ונראין דברים שכיון שחייבות במקרא מגילה הוא הדין שמוציאות לאחרים, וכדתנן (לק' י"ט ב') הכל כשרים לקרות את המגילה, ולישנא דכשרים משמע לקרוא לאחרים, ואמרין בערכין (ג' א') הכל לאתויי נשים ודומיא דמתני' מרבי להו, וגבי חנוכה אמרו (שבת כ"ג א') דמדלקת לאחרים כיון דמחייבא וגבי ברכת המזון אמרו בברכות (כ' ב') דאי אמרת דחייבות בברכת המזון דאורייתא מפקי אפילו למי שאכל שעורא דאורייתא, ואי מחייבי מדרבנן בלחוד לפי שלא נטלו חלק בארץ לא מפקי למאן דמחייב מדאורייתא דלא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא, אבל למאן דאכל שיעורא דרבנן כגון כזית מפקי וכדתניא בן מברך לאביו וכו', אלמא במידי דמחייבא מפקא לאחרים, והא דתני תוספתא (פ"ב ה"ד) נשים ועבדים וקטנים פטורים ממקרא מגילה, ההיא משבשתא היא ולית בה טעמא שאף הן היו באותו הנס דהא פטר להו לגמרי, כדמשמע לישנא דקתני [לעיל] מינה טומטום ואנדרוגינוס חייבים ואין מוציאים את הרבים אלמא שפטורות לגמרי.

וכיון דקי"ל כר' יהושע בן לוי דחייבות, אף מוציאות, אלא שאין זה כבוד לציבור והן בכלל מארה, והשתא דאתית להכי ה"ה שהן מצטרפות, [והא דאין מצטרפות] לזימון שאני התם דאיכא צירוף רבה שיש שינוי בברכת המזון בשבילן להוסיף ברכת הזימון בשבילן ואיכא למיחש לפריצותא, אבל הכא אין שינוי במקרא מגילה ולא בברכותיה בין יחיד לעשרה ולא חשיב צירוף כולי האי דניחוש לפריצותא, תדע דהתם נמי כל היכא דבר מינייהו איכא זימון בגברי דהוה תלתא, מצטרפות ומזמנות עמהן לצאת בברכתן, דלא חשיב צירוף כל היכא דלא צריכי גברי לצירוף דידהו לגמרי דבר מינייהו איכא זימון, הילכך הכא (ל) [ד]עשרה אינם אלא לפרסומי ניסא בעלמא ולא חשיב צירוף כולי האי כיון דחייבות במקרא מגילה מצטרפות, מפי מורי נר"ו.

הסבר הסוגיה

"ואמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס".

[גמ' ד.]

רבי יהושע בן לוי מחייב נשים בקריאת מגילה למרות שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, כיוון שאף נשים היו בנס, ואף הן חייבות להודות להקב"ה על הצלתן. סברא דומה מצאנו לגבי נר חנוכה [שבת כג.], ולגבי ארבע כוסות [פסחים קח.].

הראשונים [תוס' ד"ה נשים. שם לב מדברי תוס' מוכח שהיתה לו גרסה אחרת בתוספתא] מקשים על רבי יהושע בן לוי מתוספתא [פ"ב ה"ד] האומרת: "נשים ועבדים וקטנים פטורים ואין מוציאים את הרבים ידי חובתן".

בעל הלכות גדולות [סי' יט] מתרץ שנשים חייבות בשמיעת מגילה ואינן חייבות בקריאת מגילה, כיוון שאין להן חיוב קריאה אינן מוציאות גברים החייבים גם בקריאה. הרי"ף והרמב"ם מביאים רק את פסק רבי יהושע בן לוי, ומתעלמים מהתוספתא, כנראה לדעתם התוספתא משובשת, והלכה כרבי יהושע בן לוי, שנשים חייבות בקריאת מגילה, ומוציאות גברים ידי חובתם [כך הבין גם המגיד משנה (פ"א ה"ב) בדעת הרמב"ם].

מדברי בעל הלכות גדולות למדים שבקריאת מגילה יש שני דינים, אבל הגדרתם אינה ברורה. אולי ניתן להסביר שיש דין הודאה על הנס [שמיעה] ואף נשים שהיו באותו הנס

חייבות בהודאה, ויש דין פרסום הנס ["קריאה"] ורק גברים חייבים בדין זה [אמנם בנר חנוכה נשים חייבות גם בפרסום הנס, ומוציאות גברים ידי חובתם].

הריטב"א [ד"ה שאף הן] אינו מקבל את חידושו של בעל הלכות גדולות, ולדעתו נשים חייבות בקריאת מגילה, ויכולות להוציא גברים ידי חובתם, אלא שכבוד הציבור שגבר יקרא להם ולא אשה. הריטב"א מחדש, שכיוון שנשים חייבות בקריאת מגילה, הן מצטרפות לציבור ומשלימות לעשרה.

סיכום

נשים חייבות במגילה. לדעת בעל הלכות גדולות הן חייבות בשמיעה ולא בקריאה, ואין מוציאות גברים. לפי הרי"ף והרמב"ם הן חייבות כגברים, ומוציאות אותם ידי חובתם. כולי עלמא מודים שאשה מוציאה נשים ידי חובתן.

הלכה

השו"ע [סי' תרפט סע' ב] פוסק כרי"ף וכרמב"ם שנשים חייבות בקריאה ומוציאות גברים ידי חובתם, וכיש אומרים הוא מביא את שיטת בעל הלכות גדולות. הרמ"א פוסק שאשה הקוראת לעצמה מברכת "לשמוע מגילה" ולא "על מקרא מגילה".

המגן אברהם [סק"ו] אומר שעל פי מדרש נעלם רות, אשה לא תקרא לעצמה אלא תשמע מגילה מגבר. המשנה ברורה [סק"ח] מצטט את דברי המגן אברהם אבל בשער הציון [אות טז] מפקפק בדבריו. שער הציון [סקט"ו] פוסק שאשה לא תקרא לנשים רבות כיון שזילא בהו מילתא.